

Лекція №2

Тема 2: Своєрідність обладнання групової кімнати в умовах малокомплектного дошкільного закладу

Вимоги до обладнання групової кімнати. Вибір меблів, їх розміщення у груповій, спальній кімнатах та роздягальні. Гігієнічні та педагогічні вимоги до групової ділянки. Обладнання для ігор, праці та самостійної діяльності дітей.

Оптимальний режим життєдіяльності дитини в умовах різновікової групи.

Критерії добору режиму життєдіяльності. Режим різновікової групи.

Алгоритм життєдіяльності дітей у різновіковій групі.

Особливості обладнання групової кімнати.

Розвивальне предметне середовище як головна умова реалізації освітніх завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко А. Різновікова група: вимушена необхідність чи перевага? *Дошкільне виховання*. 2014. № 10. С. 14–17.
 2. Михайлова А. І., Кушнарченко Е. М., Губанова Н. В. Організація роботи з дітьми різновікових груп: метод. посіб. Харків: Веста; Ранок, 2008. 64 с.
 3. Русан Л., Колосінська Г. Різновікова група в дитячому садку. Київ: Шк. світ, 2007. 128 с.
 4. Дятленко Н. Малокомплектний дошкільний навчальний заклад: різновікові групи. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014. № 3. С. 4–8.
 5. Демченко О. Фізичне виховання в різновіковій групі. *Дошкільне виховання*. 2012. № 3. С. 14–17.
 6. Суржанська В. А. Виховуємо культуру поведінки. Харків: Основа, 2007. 128 с.
- Смольникова Г. В. Різновікова група в ДНЗ. Київ: Шк. світ, 2015. 120 с.

Обладнання різновікової групи

Узагалі різновікова група має бути наближеною до умов сім'ї, де зручно розташовані меблі, осередки, все, що оточує дитину. Залежно від комплектації, вона має містити відповідні столи та стільці. Якщо в групі

виховуються діти від наймолодших до старших дошкільнят, звичайно, варто мати столи і стільці різних розмірів. Меблі також мають бути промарковані (на основі санітарно-гігієнічних вимог та стандартів, даних медичного огляду, проведеного на початку навчального року). Дитина має знати і розуміти, де її стільчик, місце за відповідним столиком. Ліжка в спальні теж мають бути різного розміру. Розміщуючи шафи, гачки для одягу та рушників, треба пояснювати дітям, що розташовані нижче призначені для дітей молодшого віку, а ті, що вище – для старших дошкільнят.

Важливе значення має розташування меблів. Вихователі найчастіше розміщують столи, стільці, ліжка за віковими підгрупами. Такий підхід допомагає педагогу диференціювати тривалість режимних процесів, висувати єдині вимоги до дітей одного віку та урізноманітнювати діяльність дітей різного віку. Наприклад, якщо мова йде про спальну кімнату, то ліжка найменших розташовують у дальній частині кімнати. Розміщуючи столи, варто потурбуватися, щоб усім дітям було добре чути і видно вихователя, зручно виходити з-за столу, не заважати іншим.

Оснащуючи територію для гри, варто виділити ігровий куточок для малюків і затишне місце для ігор старших дошкільників. Отже, іграшки та ігрові матеріали можуть розміщуватися в різних місцях групової кімнати. Головне, щоб вони були легкодоступні і спонукали малюка до діяльності. Ігрові матеріали для маленьких мають розміщуватися на нижніх полицях, старші діти можуть використовувати шафи, полички, розташовані вище, оскільки вони наперед визначають, у що будуть гратися і які ігрові матеріали їм можуть знадобитися. Як зазначає Л. Прокопенко, розподіл іграшок між підгрупами має умовний характер. За певною підгрупою закріплюються ті ігри й посібники, які не знадобляться іншим, бо є для них або занадто простими, або, навпаки, дуже складними. Решта іграшок можуть бути спільними. Діти самостійно можуть користуватися будь-якими з них, але в процесі керівництва грою вихователь має привчати дітей користуватися іграшками і матеріалом за призначенням.

Посібники для рухової діяльності, ігрові матеріали й іграшки мають бути в кількох екземплярах (для менших і старших дітей).

Розвивальне середовище різновікової групи умовно розподіляється на осередки, які мають місце і в одновіковій групі: пізнавально-

інтелектуальний, фізкультурно-оздоровчий, ігровий, мовленнєвий, художньо-естетичний, самоорганізації тощо. Відповідно воно має бути насичене різноманітними матеріалами, предметами, обладнанням, що забезпечує фізкультурнооздоровлювальну, пізнавальну, комунікативну, художньоперетворювальну та емоційно-рефлексивну активність дошкільника.

У кожному з них – матеріал для дітей різного віку, розташований таким чином, щоб його могла використати кожна дитина. Осередки час від часу поповнюються новими дидактичними матеріалами, іграми, обладнанням для розвитку наочно-дійового, наочно-образного та логічного мислення, інтелекту дітей. Орієнтовний приклад осередку образотворчої діяльності для дітей різновікових груп за основними видами творчої діяльності дітей дошкільного віку представлений у *додатку Б*.

Гігієнічні приміщення (умивальна, туалет) мають знаходитися близько до групової кімнати для зручності спостереження за дітьми. У роздягальній, окрім шаф для одягу, мають бути лави кількох розмірів, дзеркало, засоби догляду за одягом та взуттям.

Важливо, щоб різновікова група мала облаштований майданчик на подвір'ї. Там мають бути різноманітні ігрові споруди, територія для ігор із піском, фізкультурний майданчик, гойдалки, каруселі тощо. Обов'язково, якщо дозволяє площа території, мають бути ділянки з садом, городом, квітником.

Таким чином, важливу роль у різнобічному розвитку і забезпеченні соціально-культурного становлення й активності дітей різновікової групи відіграє предметне розвивальне середовище – система матеріальних динамічних і змінних об'єктів діяльності дитини. Раціонально організоване, воно забезпечує належну організацію педагогічного процесу, створює оптимальні умови для різних видів дитячої діяльності, допомагає в розвитку самостійності та реалізації здібностей дитини, набутті нею життєвого досвіду, здійснює виховання і навчання, об'єднує дітей у підгрупи за інтересами, здібностями, заохочує малюків до досліджень, випробовування власних ідей, розвиває здатність дітей здійснювати вибір, забезпечує гармонійні відносини між дитиною та довкіллям.

1. Організація режиму життєдіяльності дітей у різновіковій групі

Важливу роль в організації життя дітей різновікової групи має режим дня. Складаючи розпорядок дня означеної групи, варто перелічити всі режимні процеси, виділити потрібну кількість вікових підгруп; визначити часові проміжки режимного процесу для кожного віку. Такий аналіз дозволить визначити одночасність і неодночасність режимних процесів та впорядкувати послідовність дій дорослих і дітей.

Правильний розвиток дітей неможливий без чіткого виконання режиму, який має відповідати реальному складу дітей у групі. Звичайно, це не означає, що варто встановлювати окремі режими для всіх вікових підгруп, доцільно скласти спільний для всіх режим. Якщо група (з двох підгруп) укомплектована за суміжним принципом, то орієнтуватися слід на режим старших дітей, а з молодшими режимні моменти краще розпочинати раніше на 10–15 хвилин, що дозволяє організувати життя дітей за відповідним їх вікові режимом.

Визначаючи режим для дітей кількох вікових підгруп, за основу беруть режим дітей середнього віку, а для інших підгруп робляться зміни: з молодшими режимні процеси розпочинаються раніше, а зі старшими пізніше, також вносяться зміни у їх тривалість. Такий режим послідовність життєво необхідних процесів повністю зберігає, а відхилення в їх тривалості не перевищують 5–20 хвилин. Але для таких груп важливо зберігати правило: режимні процеси розпочинати з молодшими дітьми, продовжувати із середніми, а вже потім підключати старших, дотримуючись принципу поступовості. У зворотному порядку відбувається зазвичай підйом після денного сну. Такий підхід дозволяє малюкам поступово переходити від одного виду діяльності до іншого. Якщо віковий склад змінюється, режим оновлюється.

Таким чином, у разі суміжного віку за основу береться режим старших дітей; для групи, у якій знаходяться діти відмінних вікових груп (від 3 до 7), береться режим для дітей середнього віку; можливим є відхилення в режимних моментах 5–10 хв., в окремих – на 20 хв. У різновіковій групі має бути такий режим дня, який буде комфортним і раціональним для дітей різних вікових підгруп, він складається за тією підгрупою, в якій найбільша кількість дітей.

У закладі дошкільної освіти основними режимними процесами є: прийом дітей, огляд, спостереження, спілкування з батьками, індивідуальні заняття з вихованцями; проведення ранкової гімнастики; підготовка до сніданку, сніданок; підготовка до занять і їх проведення; підготовка до прогулянки, прогулянка і організація різноманітної діяльності під час неї; повернення з прогулянки, підготовка до обіду, обід; вкладання дітей спати; підйом дітей після денного сну та проведення загартовувальних процедур; полуденок; організація дитячих ігор та самостійної художньої діяльності дітей, індивідуальних занять; підготовка до прогулянки, вечірня прогулянка; повернення з прогулянки, бесіди з батьками, індивідуальна робота.

В організації режиму дня варто звертати увагу на вікові особливості дітей, стан фізичного та психічного здоров'я, працездатність протягом дня і тижня, сезонні та погодні умови, тип ЗДО, час зайнятості батьків. Важливо чергувати різні види діяльності і відпочинку в період неспанья та дотримуватися природної послідовності та поступового переходу від одного виду діяльності до іншого.

Неправильним є розуміння режиму як жорсткого розподілу з обов'язковим повторенням певних аспектів у чітко визначений час. Оптимальний режим є диференційованим і оздоровчим. Це діяльність, яка регулярно повторюється, але не монотонна й інертна, а динамічна, що змінюється під впливом обставин.

Постійність дотримання режиму створює сприятливі умови для розвитку мовлення, орієнтації в довкіллі, формування навичок самостійності і правил поведінки дітей. Звичка до певної діяльності у певний час готує до неї нервову й інші системи організму, запобігає виникненню перевтоми, негативних емоцій тощо. Якщо режим відповідає віку, потребам, стану здоров'я малюків, він сприяє гарному, веселому настрою, життєрадісності, має виховне значення, привчає до порядку тощо. Забезпечення комфорту, ефективного і раціонального освітнього процесу, зміцнення здоров'я дітей – основні завдання педагога-вихователя. Реалізувати їх у різновіковій групі дуже складно, адже її вихованці – діти від 3 до 6 років із різними потребами, можливостями, рівнем розвитку тощо.

Основним у роботі вихователя є забезпечення особистісно орієнтованого підходу і диференціації в умовах різновікової групи, щоб кожний день для

малюка був радісним, насиченим позитивними емоціями і враженнями, приносив користь.

Починається день у різновіковій групі з *ранкового приймання дітей*. Щоранку малюків зустрічає усміхнений вихователь. Він вітається з усіма, пропонує старшим дітям привітати молодших, допомогти батькам роздягнути їх, завести у групу, заспокоїти того, хто плаче, дати іграшку. Таким чином, зменшується ймовірність виникнення негативних емоцій у дітей, що виникають під час розлуки з батьками. Якщо в групі дитина молодшого віку не може заспокоїтися, можна запропонувати старшій дитині її пожаліти, розвеселити тощо. Важливо в ранкові години забезпечити малюкам спокійний і радісний настрій на весь день. Вихователю бажано скористатися як вербальним («Доброго ранку, діти!», «Я рада Вас бачити!», «В Оксанки дуже гарне плаття, в Петрика – зачіска, в Іванки – усмішка» тощо), так і фізичним контактами (обійняти дитину, погладити по плечу тощо), обговорити з дітьми події, які відбулися ввечері, по дорозі до садочка, на вихідних. Допоможе «Ранкове коло», коли діти говорять один одному приємні слова або уривки віршиків, пісень про гарний настрій, дружбу тощо. У цей час можуть організовуватися різні види діяльності відповідно до інтересів молодших і старших вихованців. Наприклад, для молодших дітей можна використати іграшки, конструктори, а старші можуть продовжити якусь гру, пограти з м'ячами.

Обов'язково вихователю треба знайти час для спілкування з батьками дітей, запитати у них про самопочуття і настрої малюків.

Створюються умови для *формування культурно-гігієнічних навичок*, самостійності, організованості, працьовитості, взаємодопомоги (молодшим надають самостійності, замінюючи показ нагадуванням або словесними вказівками, використовуючи ігри з іграшками, художнє слово в догляді за своєю зовнішністю (вірш Г. Бойка «Півник-співунець» (про використання гребінця); М. Познанської «Правда ж, мамо, я великий» (про вміння одягатися і роздягатися) тощо). Для старших використовуємо догляд за речами: самостійно слідкувати за своїм одягом, іграшками, акуратно їх складати, підтримувати порядок.

Ранкова гімнастика – важлива складова фізичного розвитку дітей. Вона покращує настрій, підвищує тонус дитини. За декілька хвилин до ранкової

гімнастики старшим дітям пропонують закінчувати ігри, черговим – допомогти накривати столи, а з молодшими виконують ранкову гімнастику. Далі гімнастика проводиться зі старшими дітьми, а молодші під керівництвом помічника вихователя миють руки і сідають снідати. Її можна проводити як одночасно так і окремо з віковими підгрупами дітей. Але обов'язково брати до уваги можливості дітей, різні вимоги до темпу, якості, тривалості гімнастики. До якості виконання ставлять різні вимоги. Молодші діти закінчують гімнастику раніше. Зазвичай вони роблять вправи з меншою кількістю повторів (6–8 разів, деякі до 16), а старші з більшою (8–10 разів, деякі до 20–24). Старші діти можуть починати виконання вправ першими (таким чином встигатимуть виконувати більшу кількість вправ і демонструватимуть технологію виконання її меншим вихованцям), після чого молодші приєднуються до виконання гімнастики. Складні вправи мають виконуватися старшими малюками наприкінці, коли менші діти вже не братимуть участі у її проведенні. Якщо група має декілька вікових підгруп, то найкраще ранкову гімнастику проводити окремо з молодшими, а закінчивши її зі – старшими. Доцільно проводити вправи на біг, ходьбу, стрибки тощо. Тривалість ранкової гімнастики для дітей молодшого віку – 6–9 хв. (4–5 вправ), старшого – 8–12 хв. (6–7 вправ). Вправи виконуються з різним фізкультурним оснащенням: прапорцями, гімнастичними палицями, обручами, м'ячами, скакалками; з різних вихідних положень (стоячи, сидячи, лежачи).

Організація *харчування, вмивання, одягання і роздягання* дітей у різновіковій групі вимагає неабиякої уваги і майстерності педагога та участі помічника вихователя. Чому ці явища є такими важливими? Тому що за відведених на ці процеси час педагог разом із помічником має нагодувати дітей, організувати одягання і роздягання, забезпечити формування культурно-гігієнічних навичок, необхідних для кожного віку дітей. Наприклад, під час миття рук та харчування діти молодшого віку мають навчитися послідовно і самостійно мити руки, знати свій рушник і витирати ним руки; користуватися ложкою, серветкою та їсти самостійно, не переливати їжу, після прийняття їжі ложку класти на тарілку, відповідати на питання «Що сьогодні їла?», говорити «Дякую», відгукуватися на прохання дорослого накрити на стіл чи прибрати зі столу. Діти середнього віку під час означених

процесів мають: самостійно засукувати рукава, відкривати кран, мити руки з милом, не розбризкувати воду, закривати кран, насухо витирати руки рушником. Під час харчування: не класти лікті на стіл, їсти із закритим ротом, бережливо ставитися до хліба, правильно користуватися виделкою, не заважати іншим, дякувати. Діти старшого віку мають красиво сидіти за столом, не пустувати, не сміятися, доїдати страву, стежити за чистотою столу і одягу, дякувати, потрібно активно залучати дітей до процесу підготовки до прийняття їжі та прибирання після цього: накривати на стіл, ставити тарілки, чашки, розкласти ложки та виделки, викладати хліб на тарілку, розкласти серветки, прибирати посуд тощо.

Але у різновіковій групі має бути певна послідовність у організації різноманітних процесів задля безпеки та формування попередньо зазначених навичок. Зокрема, коли діти починають мити руки (навіть дещо раніше), усе необхідне для харчування має бути готовим (сервіровка столів, перша страва). Тобто все, що має бути підготовлене для організації сніданку, помічник вихователя має організувати до повернення дітей із ранкової гімнастики перед миттям рук. Чергові можуть допомагати накрити на стіл. Чергують зазвичай по двоє (старший і молодший) або по троє (двоє старших і один малюк). Старші вчать молодших правил чергування, а малюки, наслідуючи старших, із задоволенням виконують посильні завдання (доручення). Діти мийуть руки, при потребі умиваються і сідають за столи. Першими починають приймати їжу молодші діти і ті, хто їсть надто повільно. Їжу для малюків варто готувати заздалегідь: подрібнити, порізати тощо. Вихователь керує більшістю групи, а помічник вихователя знаходиться з меншістю. Діти молодшого і середнього віку довго за столом не затримуються. Завершивши прийняття їжі, вони можуть вийти з-за столу. Старшим бажано робити це колективно (з товаришами по столу). А ще старші дошкільнята, які швидше впораються з прийняттям їжі, можуть допомогти догодувати менших. Після харчування помічник вихователя разом із черговими прибирають зі столів, а вихователь з іншими черговими готує матеріали до заняття і слідкує за рештою дітей.

Організуючи різні режимні процеси, дорослий має навчити малят просити про ту чи іншу допомогу товаришів. Тобто коли маленька дитина з того чи іншого приводу звертається до дорослого за допомогою, можна їй

запропонувати разом із вихователем звернутися до старшої дитини або запропонувати самій підійти і попросити в старшого дошкільника допомоги. Таким чином вихованці вчаться самостійності, налагоджують контакти, встановлюють довірливі відносини.

Важливе місце в режимі дня дітей має організація *навчання* дітей у різновіковій групі. Це складне завдання, оскільки вихователя вміння мобілізувати зусилля, поєднати різні форми роботи: від колективної до роботи з підгрупою та організації індивідуальних занять. Дуже складно використовувати фронтальні форми взаємодії через врахування особливостей дітей різного віку. На фронтальних заняттях краще вирішувати загальні навчальні завдання, а конкретні (повідомлення нового матеріалу, закріплення, розширення, уточнення знань) – на заняттях з однією підгрупою.

На думку теоретиків і практиків, у різновіковій групі доречно будувати освітній процес з урахуванням принципу групування матеріалу навколо однієї теми. При цьому дошкільнята мають бути активними у цьому процесі, адже це великою мірою сприятиме формуванню світогляду малюків, розвитку здібностей та вмінь самостійно, активно пізнавати навколишній світ.

Прогулянка – важлива складова аспекту життєдіяльності дитини. Для того щоб вона мала ефективний і розвивальний характер, варто створити сприятливі умови для її проведення. А це означає, що вона має бути насичена різноманітною діяльністю малюків на свіжому повітрі: ігри, праця, індивідуальне спілкування, самостійна діяльність, спостереження тощо. Не варто скорочувати її за рахунок проведення різноманітних занять. Загальна тривалість прогулянок складає приблизно 3–4 години в прохолодні періоди року, в теплий час вона значно збільшується. Ефективність прогулянки залежить від її організації та проведення педагогом і помічником вихователя; а також одягу дітей, який має бути зручним і комфортним, відповідати сезону.

Пропонуючи дітям різного віку *трудова завдання*, можна спробувати молодшій дитині запропонувати дещо складніше завдання, не повідомляючи про це, а старшій після виконання завдання зробити вибір: допомогти меншій чи піти гратися. Якщо у старшого малюка немає бажання допомогти,

вихователь сам має це зробити, тобто допомогти меншому впоратися із завданням. Такий зразок спрямований на формування в дітей навичок взаємодії, взаємодопомоги під час різних режимних моментів, в цьому випадку в контексті проведення прогулянки.

Рухливі ігри з маленькими вихованцями бажано проводити в середині прогулянки. Зі старшими дітьми можна проводити такі ігри відразу після виходу на вулицю або наприкінці прогулянки, коли вони досхочу нагналися самостійно. Старші малята із захопленням граються самостійно в різноманітні творчі ігри, переривати їх рухливими недоречно. Доцільно проводити спільні рухливі ігри молодших і старших вихованців, враховуючи фізичне навантаження для кожного віку дітей. Бажано, щоб протягом тижня на прогулянках мали місце ігри окремо лише зі старшими дітьми, оскільки вони потребують більшого фізичного навантаження.

Під час прогулянки не варто забувати про пішохідні переходи, які за тривалістю повинні орієнтуватися на дітей молодшої підгрупи, а фізичне навантаження старшим збільшують за рахунок ігор та вправ.

Після денної прогулянки, повертаючись до групи, діти миють руки і *готуються до обіду*. Вихователь допомагає зняти верхній одяг молодшим, помити руки. Помічник вихователя садовить менших дітей обідати. Дещо пізніше розпочинають обід старші вихованці. Помічнику вихователя можуть допомагати чергові. Обід завершується майже одночасно. Найменшим допомагають роздягнутися і лягати відпочивати, старші вихованці лягають спати самостійно.

Важливе значення в життєдіяльності дошкільників різного віку має *денний сон*. Саме він забезпечує дитині бадьорість, гарний настрій. Зазвичай старша підгрупа дітей лягає спати пізніше від молодших дітей і піднімається раніше, намагаючись не порушити сон малят. Молодших необхідно вкладати раніше в найбільш віддаленій

(спокійній) частині кімнати, щоб старші, які будуть лягати останніми і підніматись першими, не розбудили їх. Вихователь і помічник мають пам'ятати про дотримання тиші.

Після денного сну в групах дітей різного віку проводяться застилання ліжок, гімнастика пробудження, загартувальні процедури, організуються ігри, полуденок, вечірня прогулянка, праця, різноманітні спостереження. Старші

діти зазвичай активніше беруть участь у прибиранні ліжок, а молодші раніше за старших приймають полуденок. Дошкільники старшого віку після сну (оскільки раніше прокидаються) гімнастику, загартовувальні процедури виконують першими, молодші пізніше. В цей час діти старші можуть застилати ліжка у спальні. Вихователь створює умови для різноманітної діяльності дітей залежно від комплектації групи.

Гімнастика після денного сну містить загальнорозвивальні вправи та спеціальні вправи для формування стопи й постави. Тривалість її проведення – 6–9 хв. залежно від віку дітей. Вимоги до проведення гімнастики пробудження ідентичні вимогам до ранкової гімнастики.

Загартовування дітей варто проводити з відома батьків, тобто заходи відповідного характеру узгоджуються з ними. При використанні ароматерапії варто враховувати таке: кожній людині властиве індивідуальне відчуття запаху, а отже, потрібна мінімальна концентрація речовини, яка може викликати відповідну реакцію аналізаторів органа нюху; порівняно з осінню та зимою, влітку відчуття запаху гостріше; люди, котрі мають світлу шкіру, чутливіші до впливу біологічно активних ароматичних речовин; маленькі діти мають тонший нюх; для дівчат доза ароматичних субстанцій повинна бути менша, ніж для хлопців; використовувати ароматичні олії за рекомендаціями лікаря. Якщо говорити про використання мокроступів, то йдеться про зелене листя різнотрав'я, яке поміщається у взуття дитині з яким вона ходить деякий час. Як зауважує Л. Прокопенко, такий «мокроступ» забезпечує дитині загальнозміцнювальний та загартовувальний масаж. Пропонується дітям таке загартовування на прогулянці влітку, його тривалість 15–20 хв.

Після полуденка діти граються, займаються справами за інтересами. Вихователь проводить індивідуальні заняття й водночас забезпечує активну зайнятість решти дітей.

Взагалі у різновіковій групі, як і в групах дітей одного віку, важливу роль відіграє взаємозв'язок різних режимних процесів й інтеграція занять з іншими видами діяльності (ранкової гімнастики, фізкультхвилинок, занять з фізкультури тощо).

В режимі дня дітей різновікових груп передбачені фізкультпаузи. Проводяться вони в перерві між малорухливими видами діяльності та

організованими заняттями. Мета їх – зняття втоми. В процесі їх проведення використовуються нескладні рухливі вправи.

Тривають фізкультурні паузи 5–10 хв.

Отже, важливе значення в організації життєдіяльності дітей різновікової групи має режим дня. Правильна організація режимних процесів сприяє розвитку самостійності, навичок культурної поведінки у дітей різного віку. Вимоги вихователя і помічника вихователя до дотримання режиму дня вихованцями мають бути єдиними.

2. Середовище різновікової групи як умова різностороннього розвитку дитини

Розвиток дитини залежить від того, наскільки правильно організовано її виховання, і від середовища, що її оточує. Воно може бути різноманітним і одноманітним, стандартним і неординарним. Тому середовище розглядається як одна з умов різнобічного розвитку дитини дошкільного віку.

Поняття «середовище» занадто широке. Воно не має чіткого й однозначного визначення в науці. Науковці трактують середовище як: сукупність впливів; усього того, що оточує, залучає до діяльності; як предмет, засіб, умову тощо.

На думку К. Крутій, найчастіше науковці говорять про середовище педагогічне, предметне, комунікативне, оздоровлювальне, освітнє, розвивальне, предметно-розвивальне тощо. Предметно-розвивальне середовище, на думку дослідниці, варто розуміти як сукупність природних, раціонально організованих, комфортних обставин, насичених сенсорними, ігровими та дидактичними матеріалами. При цьому педагоги мають орієнтуватися на інтереси і пізнавальні запити дітей. Комунікативне середовище складають міжособистісні відносини між суб'єктами освітнього процесу.

Спираючись на думку В. Ясвіна, педагогічне середовище розглядаємо як сукупність впливів і умов формування особистості, можливостей для її розвитку, що знаходяться як у просторово-предметному, так і в соціальному оточенні. Предметне середовище дослідниця пояснює як сукупність різноманітних речей, виробів тощо, які оточують людину, а предметний світ дитинства – як середовище розвитку всіх видів дитячої діяльності. Згідно з ідеєю В. Петровського, розвивальне середовище – це поєднання предметних і соціальних засобів забезпечення різних видів діяльності дитини. Освітнє середовище варто розуміти як сукупність і взаємозв'язок умов, які впливають на освіту людини і забезпечують її, та присутність того, хто здобуває освіту в освітньому середовищі, взаємодію суб'єкта з оточенням.

Розвивальне середовище для дитини дошкільного віку – це середовище, яке сприяє особистісному зростанню у різних сферах життєдіяльності, зокрема фізичній, пізнавальній, комунікативній, художньо-естетичній, предметно-практичній тощо.

Як зазначає Н. Левінець, останнім часом зростає увага до проблеми створення здоров'язбережувального середовища в різновіковій групі ЗДО, тому що саме таке середовище спроможне вирішити низку актуальних завдань, а саме: збереження і зміцнення здоров'я дітей, формування культури здоров'я, основ здоров'язбережувальної поведінки тощо. Фахівець акцентує увагу на тому, що існують різні точки зору щодо визначення поняття «здоров'язбережувальне середовище», а в загальному розумінні – це сукупність санітарно-

гігієнічних норм, освітлення у всіх сферах організації життя і діяльності малюків у закладі дошкільної освіти. Спираючись на думку О. Кірпіченко, вона зауважує, що здоров'язбережувальне середовище дошкільної установи є певною системою, що поєднує навчально-виховний процес, соціальний та предметний компоненти. Соціальна складова включає педагогічний і медичний персонал, соціальне оточення дитини поза дошкільним закладом. Причому кожен із зазначених компонентів виконує відповідну функцію. Наприклад, колектив педагогів утілює основні фізкультурно-оздоровчі аспекти у практику роботи, медичний працівник контролює стан здоров'я та фізичний розвиток дітей, санітарно-гігієнічні норми в освітньому процесі, правильну організацію харчування малят. Предметна складова включає спортивне оснащення групи, фізкультурної зали, майданчика, різноманітні посібники, методичні рекомендації для організації керованої і самостійної діяльності дітей, які відповідають вимогам та особливостям дітей різного віку тощо.

Таким чином, середовище ЗДО і різновікової групи має забезпечувати інтелектуальний, естетичний, фізичний, моральний розвиток дитини, спонукати до трудової діяльності, малювання, ліплення, конструювання, гри, спілкування, сприяти позитивним емоціям, відповідати інтересам, потребам малюків, забезпечувати умови для різновікової взаємодії дітей між собою і спілкування з дорослими; надавати можливість малюку брати участь у спільній діяльності з молодшими чи старшими вихованцями або індивідуально займатися тією чи іншою справою на підставі вільного вибору; бути наближеним до затишної сімейної атмосфери.

